

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 16 juni 2011

Mål nr

B 5412-10

KLAGANDE

1. LB

Ombud och offentlig försvarare: Advokat KJ

2. MK

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CB

3. NR

Ombud och offentlig försvarare: Advokat FND

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt narkotikabrott m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom 2010-10-27 i mål B 6999-10

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sättet hovrättens domslut att Högsta domstolen bestämmer fängelsestraffens längd för var och en av LB och MK till fyra år.

Högsta domstolen ändrar också på det sättet hovrättens domslut att Högsta domstolen

dels bedömer de gärningar som NR har begått som försök till narkotikabrott enligt 1 och 4 §§ narkotikastrafflagen (1968:64) samt 23 kap.

1 § brottsbalken och försök till narkotikasmuggling enligt 3 § första stycket, 6 § första stycket och 14 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling samt 23 kap. 1 § brottsbalken,

dels bestämmer påföljden till villkorlig dom med samhällstjänst 100 timmar. Om påföljden i stället hade bestämts till fängelse hade fängelsestraffets längd bestämts till tre månader.

För försvaret av LB i Högsta domstolen tillerkänns KJ ersättning av allmänna medel med – rätt räknat – 144 618 kr, varav 104 940 kr för arbete, 9 630 kr för tidsspillan, 1 125 kr för utlägg och 28 923 kr för mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

För försvaret av MK i Högsta domstolen tillerkänns CB ersättning av allmänna medel med 145 097 kr, varav 110 770 kr för arbete, 4 815 kr för

tidsspillan, 493 kr för utlägg och 29 019 kr för mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

För försvaret av NR i Högsta domstolen tillerkänns FND ersättning av allmänna medel med 124 476 kr, varav 97 361 kr för arbete, 2 140 kr för tidsspillan, 80 kr för utlägg och 24 895 kr för mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

LB, MK och NR tillerkänns ersättning av allmänna medel med vardera 5 000 kr avseende Johan Francks sakkunnigutlåtande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

LB och MK har var för sig yrkat att fängelsestraffet sätts ned väsentligt.

NR har yrkat att Högsta domstolen bedömer gärningarna som försök till narkotikabrott av normalgraden och försök till narkotikasmuggling av normalgraden samt att Högsta domstolen i vart fall bestämmer påföljden till villkorlig dom, eventuellt i förening med en föreskrift om samhällstjänst, eller till ett kortare fängelsestraff.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. LB och MK har enligt hovrättens dom gjort sig skyldiga till två fall av narkotikabrott och narkotikasmuggling, dels i september 2009, dels i december 2009, genom att vid vardera tillfället i Tyskland förvärva 1 kg

mefedron som de därefter fört in i Sverige där de innehaft narkotikan i överlåtelsesyfte och överlåtit till andra personer. Enligt domen har de vidare i början av år 2010 gjort sig skyldiga till försök och stämpling till narkotikabrott och narkotikasmuggling avseende 0,5 resp. 9,5 kg mefedron genom att beställa och betala för den mindre mängden och genom att komma överens om beställningen när det gäller den större mängden. Någon leverans skedde inte. Dessutom har de enligt domen gjort sig skyldiga till vissa andra brott som dock i förhållande till de nu nämnda är av underordnad betydelse för påföljdsbestämningen.

2. NR har enligt hovrättens dom gjort sig skyldig till försök till narkotikabrott och narkotikasmuggling genom att i samråd med fyra andra personer via internet beställa, och med 10 000 kr betala för, 100 g mefedron. Någon leverans skedde inte. De inblandade hade alla bidragit med samma summa till betalningen och avsikten var att mefedronet skulle fördelas lika mellan dem.

Om mefedron

3. Mefedron är en ny drog som klassades som hälsofarlig vara i december 2008 och som narkotika i maj 2009. Till sin kemiska struktur liknar mefedron såväl amfetamin – som kemiskt sett är att betrakta som en grundform – som ecstasy. Även i fråga om de farmakologiska effekterna liknar mefedron dessa båda preparat. Narkotikan hindrar bl.a. den normala överföringen mellan hjärnceller av signalsubstanserna dopamin och serotonin. När dopamin frigörs uppkommer euforiskapande effekter, medan frisättandet av serotonin ger bl.a. hallucinogena verkningar. Beträffande de euforiskapande effekterna liknar mefedronet mest amfetamin, medan det i fråga om hallucinogena verkningar mer liknar ecstasy.

4. Olika uppgifter finns om vad som är en normal missbruksdos. I viss mån beror det på om preparatet intas oralt eller nasalt. Hovrätten har utgått från att en missbruksdos skulle motsvara 75 mg. Riksåklagaren har förklarat sig godta en sådan bedömning även om en lägre dos (50 mg) rekommenderas i den RättsPM (2009:1) om narkotika som har upprättats inom Åklagarmyndigheten. I den utredning som har förebringats i Högsta domstolen finns uppgifter om väsentligt större missbruksdoser i enskilda fall och om stor konsumtion under kortare tider.

5. Enligt de uppgifter som har lämnats i Högsta domstolen var priset för 1 kg mefedron under den aktuella tiden runt 40 000 kr medan priset i detaljledet var runt 400 kr per gram.

Lagreglering

6. Bestämmelser om narkotikabrott finns i narkotikastrafflagen (1968:64). Enligt 1 § första stycket straffas bl.a. förvärv av narkotika i överlåtelsesyfte samt innehav och överlåtelse av narkotika som narkotikabrott om gärningen sker uppsåtligen. I andra stycket hänvisas till lagen (2000:1225) om straff för smuggling där det i 6 och 14 §§ finns bestämmelser om narkotikasmuggling som i allt väsentligt är uppbyggda på samma sätt som bestämmelserna i narkotikastrafflagen. Att de åtalade gärningarna i detta mål är att bedöma enligt bägge lagarna saknar egentlig betydelse för påföljdsfrågan. Fortsättningsvis berörs därför inte regleringen i smugglingslagen särskilt.

7. Den i 1 § narkotikastrafflagen föreskrivna straffskalan för narkotikabrott är fängelse i högst tre år. Enligt 3 § första stycket ska dömas för grovt narkotikabrott när ett brott enligt 1 § första stycket är att anse som grovt. Straffskalan för grovt narkotikabrott är fängelse, lägst två år och högst tio år. Enligt andra stycket i 3 § ska vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt

beaktas om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Det anges vidare att bedömningen ska grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.

8. Regleringen av förhållandet mellan narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen och grovt narkotikabrott enligt 3 § tillkom genom lagstiftning som trädde i kraft år 1981 (prop. 1980/81:76). Lagändringarna innebar bl.a. en höjning av den lägre straffgränsen för grovt narkotikabrott och en ändring av kriterierna för bedömningen av om ett grovt brott ska anses föreligga. Ett huvudsyfte med ändringarna var att beteckningen grovt brott – och därmed den stränga straffskala som gäller för sådant brott – skulle förbehållas de allvarligaste gärningarna. Som exempel pekades på verksamhet inom sådana internationella brottsyndikat där man kalkylerar med ett tänkbart straff närmast som en företagsekonomisk riskfaktor. Det framhölls att avsikten däremot inte var att åstadkomma längre strafftider för t.ex. unga narkotikamissbrukare som överlåter eller medverkar till överlåtelse av narkotika i det huvudsakliga syftet att finansiera sitt eget missbruk. Avsikten var att det hänsynslöshetsrekvisit som infördes bland kriterierna på grov brottslighet, i förening med höjningen av minimistraffet, skulle bidra till utvecklingen av en praxis, enligt vilken andra omständigheter än mängden narkotika skulle tilläggas större betydelse än tidigare vid bedömningen av vad som utgjorde grovt brott.

9. Det finns i sammanhanget också anledning att erinra om att de regler om straffmätning och påföljdsval som finns i 29 och 30 kap. brottsbalken gäller fullt ut även beträffande narkotikabrott. De principer för straffvärdebedömning som har kommit till uttryck i bestämmelserna i 29 kap. 1–3 §§ brottsbalken ska alltså vara vägledande även när det gäller sådana brott.

Praxis när det gäller principerna för rubricering och straffmätning

10. De första fall i vilka Högsta domstolen tillämpade de nya reglerna i narkotikastrafflagen var NJA 1983 s. 754 I och II. Åtalen gällde innehav och överlåtelse av knappt 50 g kokain respektive fyra fall av överlåtelse av sammanlagt 25 g kokain och innehav för eget bruk av 5 g kokain. En ”normal” missbruksdos uppgavs i målet ligga mellan 0,025 och 0,150 g. Riksåklagaren gjorde i bägge fallen gällande att brottsligheten skulle bedömas som grov med hänsyn till preparatets farlighet. I målen presenterades ett omfattande material rörande egenskaperna och farlighetsgraden hos kokain jämfört med amfetamin och heroin. Högsta domstolen konstaterade att materialet klart gav vid handen att alla tre preparaten var förenade med mycket allvarliga skadeverkningar i skilda hänseenden och representerade ett betydande mått av farlighet.

11. Att generellt fastslå graden av farlighet var däremot enligt Högsta domstolen en vanskligare uppgift och den inbördes graderingen var också mindre angelägen när frågorna om rubricering och straffmätning – som hade betonats genom 1981 års lagändringar – ska avgöras genom en avvägning av samtliga omständigheter, av vilka mängden narkotika endast är en. Högsta domstolen noterade att befattning med heroin i tidigare praxis hade bedömts med särskild stränghet men att det saknades anledning att uttala sig om detta i det föreliggande målet. Som en tillräcklig hållpunkt för den straffrättsliga bedömningen av kokainets farlighet angav domstolen att kokain är att anse som något farligare än amfetamin. Inte i något av målen ansågs mängden kokain dock vara så stor att det redan på grund av denna fanns anledning att anse brottsligheten som grov. Påföljden bestämdes i båda målen till fängelse i ett år.

12. Till frågan om rubricering och påföljdsbestämning vid befattning med heroin återkom Högsta domstolen i NJA 1985 s. 726. I målet var fråga om

påföljden för två personer som hade smugglat in 200 g respektive 250 g heroin till Sverige. I domskälen redovisade Högsta domstolen 1981 års lagändringar och framhöll att avsikten med dessa var att omständigheter vid sidan av mängden narkotika i fortsättningen skulle tilläggas större betydelse vid rubriceringen. Högsta domstolen redogjorde vidare för bakgrunden till och omständigheterna vid brottsligheten, för viss praxis i mål om befattning med heroin och, med hänvisning till NJA 1983 s. 754, för heroins farlighet. Här efter redovisade Högsta domstolen den helhetsbedömning som domstolen lade till grund för rubriceringen av brotten.

13. Högsta domstolen konstaterade att de aktuella kvantiteterna heroin räckte till ett mycket stort antal missbruksdoser och representerade ett betydande värde samt att de tilltalade hade haft ekonomisk vinning av brotten och att dessa inte hade haft samband med något eget missbruk. Mot detta vägdes att de tilltalade hade haft en oklar uppfattning om farligheten hos olika narkotikapreparat och, framför allt, det inflytande som brottslighetens huvudman hade utövat på dem. Högsta domstolen fann att brotten, trots dessa senare förhållanden, vid en helhetsbedömning måste anses ha varit grova. Straffen sattes emellertid, med hänvisning till 23 kap. 5 § brottsbalken (medverkan i mindre mån), under straffminimum och bestämdes för bägge till fängelse i nio månader.

14. Högsta domstolen har också senare återkommit till betydelsen av 1981 års lagändringar och betonat den försiktighet som måste iaktas med att fastställa och tillämpa generella schabloner avseende mängd och art narkotika som grund för straffvärdebedömningen i enskilda fall. Här kan särskilt hänvisas till NJA 2004 s. 354 och NJA 2008 s. 653.

15. Som en allmän sammanfattning kan sägas att rubriceringen grovt narkotikabrott är avsedd för främst sådana allvarliga gärningar som ingår i

en organiserad narkotikahandel med inriktning på att i vinningssyfte sprida missbruk och utnyttja missbrukarnas beroende. Narkotikabrott som står i ett direkt samband med eget missbruk är däremot som regel inte avsedda att betecknas som grova brott och får allmänt sett anses ha ett lägre straffvärde. Som framhölls på s. 208 i propositionen innebär detta givetvis inte att det förhållandet att gärningsmannen missbrukar narkotika kan åberopas som skäl för strafflindring ”vid narkotikabrott av verkligt allvarlig natur, t.ex. när gärningsmannen tagit befattning med narkotika i stor omfattning eller när gärningen är ägnad att leda till en omfattande spridning av missbruket”.

16. Det finns skäl att framhålla att den sålunda avsedda tillämpningen av påföljdssystemet står i god samklang med det rambeslut om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel som antogs inom EU år 2004 (jfr prop. 2003/04:147 och prop. 2005/06:42). Att rambeslutet är begränsat till narkotikahandel förklaras av att EU:s insatser enligt ingressen bör inriktas på de allvarligaste typerna av narkotikabrott. Gärningar som endast syftat till egen privat konsumtion är i linje härmed generellt undantagna från rambeslutets tillämpningsområde.

Praxis angående art och mängd

17. Det står klart att påföljderna i narkotikamål även efter 1981 års lagändringar och den uppföljning som har gjorts av dessa i avgöranden från Högsta domstolen i stor utsträckning bestäms enligt tabell utifrån arten och mängden av den narkotika som ett åtal omfattar. Högsta domstolen har också i vissa avgöranden inte endast tagit ställning till olika narkotiska preparats relativa farlighet utan också utifrån denna utgångspunkt gjort generella

uttalanden om brottsrubricering och straffmätning vid hantering av olika mängder av skilda preparat.

18. Ett tidigt sådant avgörande är NJA 1992 s. 235 där Högsta domstolen tog ställning till farlighetsgraden hos LSD och ecstasy. Högsta domstolen uttalade därvid att LSD och ecstasy var farligare än amfetamin men inte lika farligt som heroin eller kokain. När det gällde den aktuella brottsligheten (1 500 tripper LSD och 240 tabletter ecstasy för eget bruk) fann Högsta domstolen, med hänvisning till endast farlighetsbedömningen, att brotten var att bedöma som grova och att påföljden skulle bestämmas till fängelse i tre år. Att Högsta domstolen talar om ”brotten”, dvs. använder flertalsform, har att göra med att det rörde sig om både narkotikabrott och varusmuggling avseende den aktuella narkotikan.

19. Åtalet i NJA 1998 s. 24 avsåg transport och smuggling av drygt 21 000 tabletter rohypnol. Åklagaren gjorde gällande att brotten var att bedöma som grova med hänsyn till den stora mängden. Högsta domstolen fann, med hänvisning till underrättspraxis, att 20 000 tabletter lämpligen kunde tjäna som utgångspunkt vid prövning av om illegal befattning med rohypnoltabletter à 1 mg skulle bedömas som grovt brott. Då det inte fanns några omständigheter som föranledde annan bedömning dömdes den tilltalade för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling till fängelse i två år.

20. I NJA 2002 s. 365 hade tingsrätten och hovrätten bestämt påföljden för främst framställning av och förberedelse till framställning av GHB till fängelse i sju år med hänvisning till arten och mängden av narkotika. Högsta domstolen fann att GHB är minst lika farligt som ecstasy men inte lika farligt

som heroin. Domstolen förklarade också att en s.k. normaldos eller missbruksdos vid missbruk av GHB kunde bestämmas till cirka en centiliter drickfärdig lösning. Högsta domstolen fastställde det av underrätterna utmätta straffet utan någon egentlig diskussion av några andra faktorer än art och mängd narkotika.

21. Högsta domstolen återkom till frågan om brottsrubricering vid befattning med rohypnol i NJA 2003 s. 339. I målet var två personer åtalade för smuggling av cirka 9 000 tabletter rohypnol och åklagaren gjorde gällande att brotten skulle bedömas som grova på i första hand den grunden att de hade avsett en särskilt stor mängd farlig narkotika. Högsta domstolen fann att det fick anses visat att rohypnol var betydligt farligare än vad det hade funnits anledning att anta vid tiden för 1998 års avgörande. Högsta domstolen förklarade att det var naturligt att jämföra med ecstasy när det gäller gränsen till grovt brott. Enligt vad som sägs i domen skulle den gränsen beträffande ecstasy gå vid 150–200 normala missbruksdoser. Den normala missbruksdosen rohypnol anges vara 5 tabletter à 1 mg vilket sägs innebära att gränsen för grovt brott går vid cirka 1 000 tabletter. Högsta domstolen fastställde de av hovrätten utmätta straffen om fängelse i två år respektive två år och sex månader.

Art och mängd som straffvärdefaktor

22. Att arten och mängden av den narkotika som en tilltalad har befattat sig med är en faktor som är viktig vid straffvärdebedömning i narkotikamål är självklart. Det innebär att tabeller som har upprättats med stöd av praxis och med utgångspunkt i art och mängd ofta kan vara ett värdefullt hjälpmedel. Särskilt gäller detta i fråga om brottslighet som inte är grov.

23. En förutsättning för att art och mängd ska kunna fungera som en lämplig måttstock för straffvärdebedömningen är emellertid att det är möjligt att jämföra hur farliga olika preparat är i de för den bedömningen relevanta

hänseendena. Några entydiga och allmänt godtagna kriterier för detta finns dock inte. Till det kommer problemet med att göra meningsfulla mätningar i förhållande till de olika kriterierna. Det är mot den bakgrunden knappast ägnat att förvåna att Högsta domstolen i NJA 1983 s. 754 fann det vanskligt att generellt fastslå den relativa skillnaden i grad av farlighet mellan heroin, amfetamin och kokain.

24. Om man vill jämföra inte endast den allmänna farligheten av olika preparat utan också farligheten av olika mängder av de olika preparaten är det vidare nödvändigt att ha en jämförelseenhet. Det vanligaste har varit att man som sådan utgått från en ”normal missbruksdos”. Det finns emellertid utrymme för olika uppfattningar om hur stor en sådan bör anses vara vid olika preparat. Detta gäller bl.a. med hänsyn till att preparatens renhetsgrad ofta varierar förhållandevis kraftigt (jfr angående betydelsen av detta NJA 1998 s. 512 med vidare hänvisningar). Till detta kommer att om man, som inte är ovanligt, anger dosen i intervaller (se t.ex. beträffande kokain NJA 1983 s. 754) så förlorar den i värde som jämförelseenhet. Anges den exakt minskar å andra sidan tillförlitligheten.

25. Det anförda innebär att tabeller som upprättas med utgångspunkt i art och mängd alltid är förenade med osäkerheter och därmed också risker för missvisande jämförelser. Riskerna illustreras av den praxis som refererats ovan. Av den framgår att från straffrättslig utgångspunkt är heroin och kokain att anse som farligare än de andra bedömda preparaten. Kokain är att anse som något farligare än amfetamin. LSD och ecstasy är farligare än amfetamin men inte lika farliga som heroin eller kokain. Rohypnol och GHB är att jämställa med ecstasy. Man skulle från dessa utgångspunkter ha kunnat vänta sig att de i tabellerna angivna straffvärdemässiga skillnaderna relativt antalet hanterade doser mellan å ena sidan amfetamin och å andra sidan ecstasy och därmed jämställda preparat skulle vara förhållandevis begränsade. Detta är dock inte

fallet. Vidare märks att beträffande amfetamin anges i tabellerna gränsen mot grovt brott utifrån "ett rent mängdresonemang" gå vid 250 g vilket, även om man räknar missbruksdosen högt, motsvarar klart över 1 000 missbruksdoser. Räknar man lågt motsvarar mängden 5 000 missbruksdoser. För ecstasy anges däremot gränsen gå vid 200 missbruksdoser. Denna skillnad, som också ligger bakom de olika bedömningarna av straffvärdet i tingsrätten och hovrätten i detta mål, framstår som anmärkningsvärd. Än mer anmärkningsvärt är att den för ecstasy angivna gränsen är lägre än motsvarande gräns för inte bara kokain utan också heroin även om man utgår från en hög missbruksdos för dessa preparat. För kokain anges gränsen till 50 g. Om man räknar med det högsta värde för en missbruksdos som angavs i 1983 års fall motsvarar det 333 doser. Räknar man med det lägsta värdet motsvarar mängden 2 000 doser. För heroin anges gränsen till en mängd som motsvarar mellan 250 och 500 doser. Tabellernas utformning är således inte förenlig med de generella farlighetsbedömningar som Högsta domstolen har gjort av olika preparat.

26. Av det föregående följer att tabellerna måste användas med försiktighet och med insikt om att det kan finnas behov av att ompröva de utgångspunkter på vilka de vilar. De ger lätt ett intryck av exakthet och objektivitet som kan vara bedrägligt, eftersom tabeller aldrig är säkrare än sitt underlag. Risken för det kan exemplifieras med att när det gäller ecstasy (och med ecstasy i farlighetshänseende jämförbara preparat) har gränsen till grovt brott utifrån mängd satts på en nivå som gör att en lång rad befattningar som är klart missbruksrelaterade och inte avsedda att bedömas som grova brott likväl kommer att omfattas av den rubriceringen.

27. Problemen med osäkerheter och risker för missvisande jämförelser visar sig särskilt när det gäller större mängder narkotika. En mekanisk tillämpning av tabeller medför i sådana fall – utöver att andra och i många fall viktigare faktorer för bedömningen av straffvärdet inte kommer i beaktande – betydande

de risker för inadvartenser i dömandet. Att tabellerna ändå utsträckts till att omfatta större mängder torde, sammantaget med den utformning som de där har, dessutom ha medverkat till problemet att det beträffande narkotikabrott inte finns något utrymme för egentlig straffmätning vid den grövsta brottsligheten (jfr NJA 2010 s. 592).

28. När det gäller de övre delarna av straffskalan för grovt brott får mot bakgrund av det anförda tabeller utifrån art och mängd anses fylla en begränsad funktion. I sådana fall utgör den mängd narkotika som den tilltalade har tagit befattning med i första hand en indikation på huruvida hanteringen har ”utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt” (jfr härtill även 29 kap. 2 § 6 brottsbalken).

Mefedrons farlighet

29. Det har i målet förts en omfattande bevisning angående mefedrons farlighet. Bevisningen har avsett främst huruvida mefedron, som tingsrätten har funnit, är att i farlighetshänseende jämställa med amfetamin eller, som hovrätten har funnit, med ecstasy.

30. En av de frågor som har berörts av flera av de i målet åberopade sakkunniga vittnena är om det finns tillräckligt säker kunskap om mefedron för att preparatet ska jämföras med ecstasy i farlighetshänseende. Det bör framhållas att kriterierna för och betydelsen av ett preparats farlighet i straffrättsligt hänseende är rättsfrågor men att i vad mån ny information om preparatet ger anledning till en ändrad rättstillämpning typiskt sett är en bevisfråga och därigenom lämpar sig mindre väl för rättsbildning genom prejudikat. Att det, på motsvarande sätt som annars i brottmål, i princip ankommer på åklagaren att visa i vad mån det finns omständigheter som ger anledning till en strängare rättstillämpning är klart. En annan sak är att någon bevisning angående ett

preparats generella farlighet normalt inte krävs om frågan inte tas upp av någon part. Domstolen får då utgå från vad som är allmänt känt i detta hänseende. (Jfr härtill Malin Sjöstrand, Straffvärde och farlighet i mål med nya narkotikor i Festskrift till Per Ole Träskman, 2011, s. 418.)

31. Av den utredning som har lagts fram i detta mål framgår inte annat än att det fortfarande råder osäkerhet om riskerna med missbruk av mefedron, särskilt när det gäller långsiktiga skadeverkningar. Detta innebär också att det är vanskligt att mer generellt slå fast graden av farlighet i förhållande till amfetamin och ecstasy. Det finns dock anledning att stryka under att det knappast finns underlag för att tillmäta skillnaden mellan de senare preparaten så stor betydelse som underätternas domar i detta mål, och de tabeller som underrätterna ofta använder, ger intryck av.

32. Det förtjänar också att framhållas att den gradering av olika preparats farlighet som har lagts till grund för svensk praxis inte i alla delar stämmer överens med motsvarande värderingar som har gjorts i andra sammanhang. Här märks särskilt en artikel av David Nutt m.fl., Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis, som publicerades i den brittiska medicinska tidskriften *The Lancet* hösten 2010. I artikeln, som med delvis skiftande bedömningar har berörts av flera av de i målet åberopade sakkunniga vittnena, redovisas en omfattande undersökning och ett försök till en samlad redovisning av olika drogers farlighet i skilda hänseenden för såväl missbrukare som samhälle. Det saknas anledning att här ta ställning till undersökningen och dess resultat. Av intresse är dock att medan heroin och kokain enligt undersökningen bedöms vara farligare droger än amfetamin och ecstasy är farlighetsgraderingen mellan dessa senare preparat omvänd i förhållande till svensk praxis. Amfetamin anses alltså som farligare än ecstasy. Också mefedron ingår i undersökningen. Mefedron är enligt denna å ena sidan farligare än ecstasy men å andra sidan mindre farligt än amfetamin. Något

underlag för att föra över dessa bedömningar till svensk rättspraxis finns inte. Undersökningen ger emellertid stöd för en rättstillämpning som innebär att försiktighet iakttas med att utifrån farlighetsbedömningar lägga generella schabloner avseende art och mängd till grund för straffvärdebedömningen i enskilda fall.

33. För straffvärdebedömningen av de i målet åtalade brotten får det, när det gäller mefedrons relativa farlighet, anses vara en tillräcklig hållpunkt att – på den här förebringade utredningen – mefedrons generella farlighet inte på något för straffvärdebedömningen i målet avgörande sätt skiljer sig från amfetamins generella farlighet.

Rubricering och straffvärdebedömning i detta mål

34. LB och MK döms för att vid två olika tillfällen ha anskaffat 1 kg mefedron som de till en del har sålt vidare till andra. Brottsligheten får visserligen antas ha haft samband med deras eget missbruk, men redan mängden ger vid handen att befattningen har syftat till handel med narkotika. Att brottsligheten har innefattat handel med narkotika framgår också av utredningen i övrigt. Befattningarna är i bägge fallen att bedöma som grova brott. Motsvarande gäller de försöks- och stämplingsbrott som de har gjort sig skyldiga till.

35. LB och MK ska enligt huvudregeln i 30 kap. 3 § första stycket brottsbalken dömas till gemensam påföljd för de brott som de nu döms för. Brottsligheten har syftat till och innefattat en förhållandevis omfattande handel med narkotika som också har varit ägnad att ge en inte obetydlig ekonomisk vinst. Av försöks- och stämplingsbrotten, som med hänsyn till avståndet till fullbordat brott inte i sig kan tillmätas något högre självständigt straffvärde, framgår också att de inte har stått främmande för en fortsatt och utvidgad

handel med narkotika. Klart är att brottsligheten sammantaget måste anses ha ett betydande straffvärde.

36. Å andra sidan kan sägas att brottsligheten i straffvärdehänseende ligger förhållandevis långt ifrån delaktighet i den organiserade och ofta internationella narkotikahandel för vilken de övre delarna av straffskalan främst är avsedd. Brottsligheten har inte ingått som ett led i en vidare verksamhet och den har inte varit mer omfattande än att den i sin helhet har skötts av LB och MK. Den har inte sträckt sig över någon längre tid och annat har inte framkommit än att försäljningen har varit begränsad till vänner och bekanta. Vid en samlad bedömning får straffvärdet anses motsvara fängelse i fyra år.

37. NR döms för försök att anskaffa 100 g mefedron. Mängden är inte i sig tillräckligt stor för att försöket ska anses avse ett grovt brott. Det har inte heller framkommit några andra omständigheter som ger anledning till detta. Brottet ska därför inte bedömas som försök till grovt brott utan som försök till brott av normalgraden.

38. När det gäller straffvärdet finns det anledning att beakta att 80 g av mängden visserligen har varit avsedd för andra än NR men att det inte har varit fråga om att överlåta denna narkotika utan om ett ursprungligt samköp. Härtill kommer att försöksbrott generellt sett har ett lägre straffvärde än fullbordade brott. Brottsligheten får sammantaget anses ha ett straffvärde som motsvarar fängelse i tre månader.

Påföljdsval

39. Straffvärdet av den brottslighet som LB och MK ska dömas för är så högt att någon annan påföljd än fängelse inte kan komma i fråga. Några

omständigheter som ger anledning att avvika från ett straff bestämt efter straffvärdet har inte framkommit. Bägge ska dömas till fängelse i fyra år.

40. I NRs fall talar inte straffvärdet ensamt för fängelse. Någon tidigare brottslighet som skulle kunna tala för fängelse finns inte heller. Där-
emot talar brottets art, i förening med straffvärdet, i och för sig för fängelse. Det saknas emellertid särskild anledning att befara att NR kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Han är dessutom lämplig för samhällstjänst och har samtyckt till en sådan föreskrift. Något hinder mot att ersätta ett fängelsestraff med villkorlig dom i förening med samhällstjänst föreligger inte. Med hänsyn till straffvärdet bör antalet timmar samhällstjänst bestämmas till 100.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Dag Victor, Severin Blomstrand, Stefan Lindskog, Göran Lambertz och Martin Borgeke (referent, särskilt tillägg)
Föredragande justitiesekreterare: Stefan Mattsson

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2011-06-01

Mål nr
B 5412-10**SÄRSKILT YTTRANDE**

Referenten, justitierådet Martin Borgeke, tillägger för egen del:

”I de fall det inte finns några andra omständigheter som påverkar ett narkotikabrotts straffvärde än vilken sort narkotika som har hanterats och vilken mängd som det har rört sig om brukar domstolarna följa de bedömningsgrunder som framgår av Borgeke m.fl. Studier rörande påföljdspraxis, m.m. (fjärde upplagan 2009). Dessa innebär exempelvis att ett narkotikabrott normalt är grovt om det har avsett hantering av 25 g heroin (missbruksdosen anges normalt vara 50-100 mg), 50 g kokain (missbruksdos normalt strax under 100 mg), 250 g amfetamin (missbruksdos normalt lägst 100 mg), 200 tabletter ecstasy (missbruksdos normalt en tablett motsvarande 50-150 mg), 3 liter GHB (missbruksdos normalt ca 1 cl) och 1 000 tabletter rohypnol (missbruksdos normalt fem tabletter à 1 mg). Omräknat i missbruksdoser brukar alltså gränsen för grovt brott, fortfarande om det endast är sorten och mängden narkotika som är avgörande, dras vid strax över 300 missbruksdoser heroin, cirka 500 missbruksdoser kokain, ungefär 2 000 missbruksdoser amfetamin, 200 missbruksdoser ecstasy, cirka 300 missbruksdoser GHB och 200 missbruksdoser rohypnol.

Tabeller av det slag som finns i den nämnda boken kan i och för sig vara ett gott stöd i domstolarnas arbete när det gäller att bedöma straffvärdet i narkotikamål. För detta krävs emellertid att tabellerna används med förståelse

för vad de ger uttryck för. Så sker emellertid inte alltid. I vissa fall har tabellerna i stället använts som den enda eller nästan enda utgångspunkten för bedömningen. De har då fått ett genomslag vid straffvärdebedömningarna som inte har varit avsett och som det är svårt att försvara. Bundenheten vid tabellerna har i en del fall lett till att domstolarnas avgöranden i denna typ av mål har blivit schablonartade och onyanserade. Den i detta mål överklagade domen är ett tydligt exempel på en rättstillämpning av sådant slag.

För att tabellerna ska kunna tjäna sitt syfte krävs – förutom att de förstås och tillämpas på avsett sätt av domstolarna – naturligtvis också att innehållet i dem framstår som grundat på rimliga bedömningar av de olika preparatens farlighet och på den normala missbruksdosen. Tabellerna måste också i övrigt på ett riktigt sätt återspegla dessa faktorerers samlade betydelse för straffvärdebedömningarna. Så är inte fallet beträffande ecstasy men knappast heller beträffande exempelvis GHB eller rohypnol.

Enligt min mening krävs det nu att det sker en radikal omläggning av domstolspraxis i mål som avser olaglig hantering av narkotika. Särskilt när det gäller de allvarligare narkotikabrotten måste, i enlighet med lagstiftningens innebörd och de på denna punkt tydliga uttalandena i förarbetena, omständigheter vid sidan av sort och mängd ges en dominerande betydelse vid påföljdsbestämningen.

Att betydelsen av sort och mängd narkotika reduceras vid främst de allvarligare brotten betyder emellertid inte att dessa faktorer alldeles skulle sakna betydelse. Självfallet måste det ges inverkan på bedömningen av påföljdsfrågan om brottsligheten har avsett en större eller mindre mängd av en viss

sorts narkotika eller om den har avsett ett narkotikaslag som är betydligt farligare än ett annat. Det finns också fall där det inte förekommer några andra omständigheter av betydelse för påföljdsbestämningen än just sort och mängd narkotika. Bl.a. gäller detta i vissa s.k. kurirfall, t.ex. sådana då någon kommer till Sverige med narkotika och lämnar en berättelse kring narkotikan som domstolarna bedömer att man helt kan lämna utan avseende samtidigt som omständigheterna i övrigt inte ger något underlag för bedömningen av om innehavet har sin grund i en organiserad brottslig verksamhet eller i andra förhållanden. För dessa fall är det tydligt att det gagnar intresset av en enhetlig rättstillämpning att domstolarna har gemensamma bedömningsgrunder att utgå ifrån. Detta gäller också vid mindre allvarlig narkotikabrottslighet, där det inte kan riktas någon avgörande kritik mot att tabellerna i många fall får ett tydligt genomslag. Och även för de fall då sort och mängd ska spela en mindre betydelsefull roll för straffvärdebedömningen är det en fördel om det råder någorlunda samsyn inom domstolarna när det gäller farligheten av olika preparat.

Bedömningen både av de olika narkotiska preparatens farlighet och av den normala missbruksdosens storlek är emellertid förenad med betydande osäkerhetsfaktorer. Det är därför knappast möjligt att ta ansvar för annat än en tämligen grov gradering av olika preparat i dessa hänseenden. I linje med detta ligger exempelvis att i farlighetshänseende inte göra någon egentlig skillnad mellan mefedron och amfetamin. Detta innebär i sin tur att gränsen mellan grovt brott vid hantering av dessa båda preparat bör, om det inte finns några andra omständigheter som bör beaktas vid straffvärdebedömningen än sort och mängd, dras på ungefär samma sätt.

Av betydelse blir naturligtvis då vad som kan anges som en normal missbruksdos av mefedron. Inte heller i detta avseende har det redovisats något särskilt hållbart underlag. Enligt min uppfattning finns det emellertid tillräcklig grund för slutsatsen att missbruksdosen kan uppskattas till 75-100 mg. Det sagda skulle innebära att, fortfarande om sorten och mängden narkotika är de enda straffvärdeomständigheter som finns att beakta, gränsen för grovt brott vid hanteringen av mefedron borde dras vid ungefär 175 g.

När det gäller ecstasy är det tydligt att den farlighetsbedömning som görs i praxis stämmer dåligt med hur domstolarna med stöd av tabellerna straffvärdebedömer hantering av det preparatet. Högsta domstolens uttalande i NJA 1992 s. 235 pekar faktiskt mot att gränsen för grovt brott vid hantering av ecstasy, om det inte finns några andra straffvärdeomständigheter att beakta än sort och mängd, bör dras vid drygt 1 000 missbruksdoser (tabletter). Som tabellerna är utformade anges emellertid gränsen till 200 missbruksdoser. Detta är en skevhet som det finns anledning att rätta till.

Även beträffande ett par andra preparat, såsom GHB och rohypnol, finns det skäl att ifrågasätta om inte tabellerna förmedlar en felaktig information. Mycket talar nämligen för att bedömningen i domstolspraxis av allvaret i hanteringen av GHB och rohypnol är alldeles för sträng.

Den övre delen av straffskalorna är avsedd att användas endast för den typ av brottslingar som i stor skala hänsynslöst utnyttjar andras beroende för att själva bereda sig vinning. Jag vill här påminna om departementschefsuttalandet i proposition 1980/81:76 om internationella brottsyndikat inom narkotikahandeln och om narkotikabrottslingar som kalkylerar med ett tänk-

bart straff närmast som en företagsekonomisk riskfaktor. Rör det sig om personer som har gjort sig skyldiga till brottslighet som inte alls stämmer in på departementschefens beskrivning bör straffvärdet enligt min mening normalt inte överstiga hälften av vad som skulle följa av vad som nyss har angivits beträffande vad som utgör grovt brott. Som princip bör följaktligen i fall av detta slag kunna gälla att straffvärdet, när det rör sig om endast *ett* brott, normalt aldrig bör anses motsvara mer än högst fängelse fem år (jämför här de ändringarna av straffskalorna för bl.a. misshandelsbrott som nyligen har genomförts [se prop. 2009/10:147]).

Det sagda innebär att, om de omständigheter som vid sidan av sort och mängd ska påverka straffvärdebedömningen inte är av det försvårande slag att även den övre delen av straffskalorna måste tillämpas, gränserna för grovt narkotikabrott normalt bör kunna fördubblas i förhållande till vad som annars skulle gälla. Därmed skulle gränsen för grovt brott i sådana fall som straffskärpningarna enligt 1980/81 års lagstiftning inte tog sikte på kunna, om endast sort och mängd utgör omständigheter som bör beaktas i det enskilda fallet, dras vid ca 350 g mefedron. I takt med att förmildrande omständigheter tillkommer får dessa gränser naturligtvis justeras uppåt på motsvarande sätt som de får justeras nedåt om det föreligger försvårande omständigheter som bör beaktas. För amfetamin skulle då, med hänsyn till den bedömning av missbruksdosens storlek som i praxis har gjorts beträffande det preparatet, motsvarande gräns kunna gå vid ungefär 500 g.

Att minskad betydelse tillmäts sorten och mängden narkotika och att andra straffvärdepåverkande omständigheter ges en mera framskjuten plats, särskilt när det gäller den grövre brottsligheten, bör också få till följd att betydelsen av

att hanteringen har avsett mer narkotika än vad som i olika situationer normalt bör krävas för att brottet ska bedömas som grovt minskar i förhållande till dagens domstolspraxis. När det gäller exempelvis mefedron bör då kunna gälla att, om gärningen inte är sådan att den stämmer överens med den beskrivning av den allvarligaste narkotikabrottsligheten som gavs i 1980/81 års lagstiftningsärende, straffvärdenivån fängelse fyra år inte bör tillämpas avseende mängder understigande ungefär 1,5 kg. För amfetamin skulle då på motsvarande sätt kunna gälla att den angivna straffvärdenivån inte bör tillämpas på mängder som inte uppgår till ca 2 kg.

Var gränsen normalt bör dras mellan normalgraden av narkotikabrott och ringa brott avseende mefedron saknas det underlag för att bedöma i detta mål.”